

Mag je zeggen dat je leven voltooid is, dat het genoeg geweest is? Veel christenen hui-
veren bij die gedachte. Maar zegt een gelovige niet hetzelfde als hij God vraagt hem
'thuis te halen'? En zijn we niet allemaal ooit klaar met het leven, en bang voor lijden?
Een zoektocht naar de randen van het voltooid-levendebat.

'Klaar met het leven, maar niet klaar voor de dood'

Het is waar: ook christenen kunnen verlangen naar het einde van het leven. Zouden er niet heel veel gelovige ouderen zijn die God af en toe stilletjes bidden om het einde? In de Bijbel lezen we over Isaak die 'oud en zat van dagen was' (Genesis 35:29), en van Job wordt gezegd dat hij stierf, 'oud en verzadigd van het leven' (Job 42:17).

Geen nut meer

"De gedachte 'ik ben klaar met het leven' speelt bij zowel niet-christenen als christenen," beaamt Tim van Iersel, zorgtheoloog, geestelijk verzorger en ethicus. Hij is gespecialiseerd in zingeving en ethiek bij dementie. "Vorige week nog vroeg een man mij: 'Wat doe ik er nog toe? Ik ben in de go en zit hier de hele dag in mijn stoel. Ik heb geen nut meer voor de maatschappij; mijn leven is eigenlijk klaar.'" Van Iersel merkt ook een bepaalde druk vanuit de maatschappij, zeker rond de discussie over voltooid leven. "Een dame die eens met mij wilde spreken over euthanasie en doorbehandelen, zei letterlijk tegen mij: 'Ik kost alleen maar geld.' Dat vond ik schokkend. Ze voelde zich een last voor de maatschappij en voor haar kinderen."

Wat zegt u tegen deze mensen?

"Ik luister vooral, zodat ze zich gehoord weten. Zeker voor mensen die zich niet meer van waarde voelen, is dat heel belangrijk. Dan ben ik hopelijk degene die hen wel van waarde laat zijn – in alles wat ze denken, voelen en willen – zonder een goedkope oplossing te bieden door te zeggen dat ze nog wel van nut zijn."

Maakt het nog verschil als mensen gelovig zijn?

"Gelovige ouderen vertellen vaak dat ze het zonder hun geloof niet zo lang hadden uitgehouden en dat het geloof hun kracht geeft. Ik probeer daarop in te haken door hun de hoop mee te geven dat God

met hen meegaat, ook in het moeilijke, afhankelijke leven dat ze leiden. En met mensen die dat willen, bid ik samen. Dat is heel waardevol; ik kan drie kwartier met iemand praten, maar als je samen twee minuten bidt, kan dat zo'n gesprek enorm verdiepen. Omdat je iemand erbij haalt die over het leven waakt en daarnaar omziet. "

Nog niet meteen

Onderzoeker Els van Wijngaarden promoveerde onlangs aan de Universiteit voor Humanistiek op het onderwerp voltooid leven. Zij sprak voor haar onderzoek vijftwintig ouderen die aangaven dat ze klaar met leven waren. De uitkomsten leverden verrassende inzichten op. "Alle mensen die ik heb onderzocht, wilden absoluut dood," zei ze daarover in diverse media. "Maar als ik doorvroeg, merkte ik dat ze het tegelijkertijd ook nog niet meteen wilden. Dat ze dachten dat het misschien te vroeg was. Ik heb mensen gesproken die zeiden dat ze

Onlangs zei een dame tegen mij: 'Ik kost alleen maar geld'

dood wilden, maar tegelijkertijd ook nog een heupoperatie planden."

Van Iersel herkent die ervaring. "Sommige mensen zeggen tegen mij: 'Als ik morgen niet meer wakker word, graag. Maar ik hoef nog niet dood.' Dat is dus heel dubbel. Ik zeg weleens tegen mensen: als je klaar bent met het leven, wil dat niet zeggen dat je ook klaar bent voor de dood."

Schaamte voor aftakeling

Uit de interviews met onderzoeker Els van Wijngaarden blijkt dat voltooid leven bij ouderen vooral gaat over weerstand tegen de groeiende afhankelijkheid; over een diepe onzekerheid en schaamte voor de aftakeling. "De kunst van het leven en

ouder worden, is dat je leert leven in overgave, hoe moeilijk dat ook is," reageert Van Iersel. "Dat gaat de een beter af dan de ander. Ik heb respect voor mensen die hun krachten zien afnemen en leren met afhankelijkheid te leven."

Verzet tegen de nieuwe dag

Maar wat is dan feitelijk het verschil tussen een christen die zegt: 'God, haal mij maar thuis' en een niet-christen die zegt: 'Ik ben klaar met het leven'? Volgens Van Iersel ligt het verschil niet zozeer in het wel of niet christen zijn, maar vooral in de vervolgvraag: wat doe je met die gedachte? "Ik kom genoeg mensen tegen die aangeven dat hun leven voltooid is, maar de volgende ochtend wanneer ze wakker worden, wél weer aan de slag gaan met een nieuwe dag. Dat is het verschil met mensen die klaar zijn met het leven en zich verzetten tegen de nieuwe dag. Het schokkende van de discussie die nu gevoerd wordt, is dat wanneer je leven is voltooid, je daar ook zelf een einde aan moet kunnen maken door middel van euthanasie."

Komt u ook christenen tegen die de moed niet meer hebben om de dag op te pakken?

"Absoluut. Ik ontmoet ook mensen die boos worden op God en zeggen: waarom moet dit? Waarom bestaat die aftakeling

'De kunst van het leven en ouder worden, is dat je leert leven in overgave'

in het leven? Er zijn mensen die er gewoon mee stoppen door niet meer te eten en te drinken. En dat zijn echt niet altijd de mensen die heel vrijzinnig geloven. Naarmate mensen ouder worden, gaan ze toch minder rechtlijnig denken – ook diepgelovigen."

Fitte mensen

Van Iersel vindt het dan ook jammer dat de voltooid-levendiscussie vooral door fitte mensen wordt gevoerd. Hij pleit ervoor regelmatig in gesprek te gaan met ouderen die het gevoel hebben dat hun leven is voltooid. "Sommige mensen hebben dag in dag uit pijn, liggen continu op bed en zijn alleen maar moe. Daar wil ik geen theoretisch oordeel over vormen."

U vindt het te simpel om tegen euthanasie te zijn?

"Het is te ongenueanceerd. Kijk, elk mens

'Als ik morgen niet meer wakker word, graag. Maar ik hoef nog niet dood'

is een kind van God en blijft van waarde. Als ik met mensen spreek, geef ik dat ook altijd mee. En het is een belangrijk argument als het gaat om de vraag of je een leven mag beëindigen. Aan de andere kant kun je je afvragen of God zo veel lijden wil."

Moeten we dan niet meer investeren in palliatieve zorg?

"Ik denk inderdaad dat het belangrijk is met deze zorg in de laatste fase van het leven zo veel mogelijk te proberen mensen bij de gemeenschap te betrekken en voor goede pijnmedicatie te zorgen. Maar dat wil niet zeggen dat succes gegarandeerd is. Ik herinner me iemand bij wie we van alles hadden geprobeerd, maar die toch de hele dag bleef zeggen: 'Ik ben bang, ik ben bang, ik ben bang.' Het einde van het leven is niet maakbaar, maar palliatieve zorg net zomin. Daarbij komt de vraag: hoelang wil je doorgaan met behandelen? Je hoeft het leven niet zelf actief te beëindigen, maar je hoeft ook niet alles uit de kast te halen om het leven maar zo lang mogelijk te rekken."

Geschapen naar Gods beeld

Van Iersel geeft toe dat ook hij zich soms afvraagt wat de waarde is van leven, zeker als het gaat om mensen met vergevorderde dementie, die soms alleen maar in een stoel hangen of op bed liggen. "Is het wel waardevol wat ik doe? Wie ben je nog als je zelf niet meer weet wie je bent? En toch: het is voor mij een uitdaging om mensen die voor de maatschappij zo waardeloos lijken, te blijven zien als waardevol. Ze zijn geschapen naar Gods beeld. Dat houdt mij uiteindelijk op de been. Maar dat wil niet zeggen dat het nooit wringt, want een gemakkelijk antwoord is het niet."

